

GLOSATEGIA

Orogenia: Mendien eraketa-aldia (batzutan miloi urtetakoa).

Orogenia alpetarra: Kretaziko-amaieran hasitako orogenia, berorren fase nagusiak Tertziarioan zehar gertatu zirelarik. Horrela deritzo, besteak beste, Alpeen gorapena probokatu zuelako.

Hertziniar orogenesisia: Aro Primarioan erliebea sortu zuen prozesu multzoa.

Tektonika: Lurraren barne-indarrek eragindako deformazioak (tolesturak, failak, etab.) aztertzen dituen geologiaren adarra. • **plaken tektonika.** Lurrazala astenosferaren gainean mantuaren konbekzio-korronteen eraginez desplazatzen diren plaka arinez osatua dagoela dioen teoria. Plaken higiduraren (edo *kontinenteen jitoaren*) eta haien arteko ukipen edo talken bidez, kontinenteen gaur egungo forma eta kokaera, mendikateen eraketa eta kokaera eta lurrikara- eta sumendi-eskualdeen banaketa azaltzen ditu.

Diapiroa: egitura sakoneratu eta biribil antzekoa da, material bigunak (igeltsua eta gatzak, gehienbat) material gogorragoen gainetik azaleratzerakoan sortua, lurraren barne-presioek eraginda.

Eskistoa: metamorfismoa jasan duen buztin-jatorriko harria, erraz birrintzen dena.

Zokaloa: material gogorrez osatutako mendigune zaharrei deitzeko erabiltzen den terminoa da; Aro Primarioan eratu zen, eta Alpetar orogenesiak zokalo horretan failak sortu zituen, material gogor horiek konprimitu eta haustearen ondorioz.

Harri magmatikoa: magma (arroka-masa urtu) batetik sortzen den harria, magma hori solidotzen denean, hau da, hoztu eta kristaltzen denean. Harri hori lurraren barnean eratu eta higadurak (denudazioak) agerian utzi du. Silikatoz osatuta dago.

Harri plutonikoa: harri magmatiko mota bat; magmaren solidotze-prozesua luzaroan gertatzen da, eta, ondorioz, harri horiek kristalez osaturik daude. Adib.: granitoa.

Harri metamorfikoa: eraldaketa-prozesu bizia jasan duen harria; prozesu hori lurraren barnean gauzatzen da, tenperatura eta presio altuen eraginpean, gehienbat. Adibidez: gneis-a, arbelak, kuartzitak, granitoa, eskistoa.

Arroka detritikoa: agente higatzaileek (urak, haizeak edota izotzak) jatorrizko arroka txikitu, garraiatu eta metatzearen ondorioz sortutako arroka sedimentarioa. Harria osatzen duten partikulen tamainaren arabera honela sailkatzen dira: lutitak, arenitak (harea) eta ruditak (konglomeratuak, bretxak eta legarrak).

Granitoa: harri magmatiko plutonikoa da, lurraren barnean eratu, azalera ekarri eta solidotzearen ondorioz sortua; kuartzo, mika eta feldespatoz osatuta dago. Kolore arre edo horixkadun harea sor dezake urak, granitoa erasanda.

Kareharria: jatorri sedimentarioko harria; Aro Sekundarioan, itsas fosetan hildako organismoen karekiak metatzearen ondorio da, batez ere; hareharri edo buztinosagaiekin ere ager daiteke. Tertziarioan, Alpetar orogenesian, presio indarrek sedimentu horiek bultzatu eta tolestu zituzten.

Karst: Batik bat kararren eta, neurri txikiagoan, beste arroken disoluzioz sortzen den topografi

mota. Lurralde hauetako ezaugarri nagusiak lapiazak, haitzuloak eta leizeak dira. Kararren kasuan, disoluzioa urak kaltzio karbonatoa disolbatzean sortzen da eta prozesu hau errazago gauzatzen da diaklasa eta geruzapen-planoei esker, disoluzioa gehituz doan heinean progresiboki handitzen direlarik. Hauetatik iragazitako urak, bestalde, barrunbeto disoluzioa areagotzen du. Lurralde hauetako ezaugarri nagusiak lapiazak, haitzuloak eta leizeak dira. Ur-drenajea arroaren barrenean gertatzen da bertako barrunbeei esker, eta kanpoan ura topatzea nahikoa zaila suertatzen da. Hori dela eta, oso lurralde idorrek dira; maiz, ibairik gabeko haranak egoten dira.

Lenar, lapiazak: Forma karstikoen multzoa, gailur zorrotzez bereizitako ildaxka sakon eta zulo irregularrez osatua.

Dolina: Jatorri karstikoko sakongune itxi eta txikia.

Lutitak: oso partikula finez osatutako harriak (0,004 eta 0,06 mm bitartekoak), buztina eta lohia, gehienbat.

Flysch: jatorri sedimentarioko materialen segida; zenbait material osaturik dago (hareharria, kareharria, buztin-eskistoak), geruzaka antolatuta.

Kolmatazioa: erliebearen depresio edo fosa bat betetzea, urak garraiatutako materialen sedimentazioaren ondorioz.

Sinklinoria: orogenesiak sortutako tolestura baten ahurraren aldeari deritzo horrela.

Antiklinoria: orogenesiak sortutako tolestura baten ganbilaren aldeari deritzo horrela.

Sinklinal esekia: alderantzikatuzko erliebe forma, higadurak antzinako antiklinalak erabat erasan ondoren sortutakoa; modu horretan, lehengo sinklinalaren azalera ondoko antiklinalak baino gorago geratzen da.

Faila: Geruza geologikoen haustura, banatutako blokeen mugimendu erlatibo horizontal edo bertikala dakarrena. • **faila alderantzikatu**. Blokeak elkarrengana hurbiltzea dakarrena (*konpresio-faila* ere esaten zaio). || **faila normal**. Blokeak elkarrengandik urruntzea dakarrena. || **transformazio-faila**. Litosferako bi plaka elkarrekiko higitzen direnean sortzen dena. Dorsal eta fosean ez bezala, ez da ozeano-zorurik sortzen ez desagertzen, hau da, ez dago bloke altxaturik ez eta bloke hondoraturik ere.

Geomorfología: Lurrazaleko erliebearen formak aztertu eta azaltzea helburu duen geologiaren atala.

Litologia: Arroren konposizioari dagokion berba.